

Zenon Ślusarczyk*

e-mail: zenon_slusarczyk@wp.pl

Unijne programy edukacyjne dostępne dla polskich studentów

https://doi.org/10.25312/2391-5129.35/2022_01zs

Unia Europejska, uznając suwerenność państw członkowskich w zakresie systemów edukacji szkolnej, opracowała szereg programów wspólnych mających na celu systematyczne podnoszenie wiedzy ludzi i ich kwalifikacji. Do programów tych zalicza się czołowy program „Uczenie się przez całe życie” i jego konkretyzacje w postaci programów: Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci i Grundtvig. Celem artykułu jest charakterystyka polityki młodzieżowej w UE i prezentacja wybranych programów edukacyjnych dostępnych dla polskich studentów. W podsumowaniu wskazano na potrzebę i przydatność gromadzenia oraz systematyzowania wiedzy na temat programów edukacyjnych. Narzędziem badawczym zastosowanym w artykule był przegląd literatury naukowej i informacji ze stron internetowych.

Słowa kluczowe: unijne programy edukacyjne, wyrównywanie różnic w poziomie kształcenia, podwyższania kwalifikacji zawodowych studentów

Wstęp

Współpraca pomiędzy krajami członkowskimi Unii Europejskiej w dziedzinie edukacji stanowi istotny element procesu integracji europejskiej. Ma na celu wyrównywanie poziomu kształcenia i podwyższanie kwalifikacji zawodowych młodzieży.

Unia Europejska, uznając suwerenność państw członkowskich w zakresie systemów edukacji szkolnej, opracowała szereg programów wspólnych mających na celu systematyczne podnoszenie wiedzy ludzi i ich kwalifikacji. Zalicza się do nich czołowy program o nazwie „Uczenie się przez całe życie” i jego konkretyzacje w postaci programów: Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci i Grundtvig. Celem artykułu

* Prof. nadzw. dr hab. Zenon Ślusarczyk.

jest charakterystyka polityki młodzieżowej w UE i prezentacja wybranych programów edukacyjnych dostępnych dla polskich studentów. W podsumowaniu wskazano na potrzebę i przydatność gromadzenia oraz systematyzowania wiedzy na temat programów edukacyjnych. Narzędziem badawczym zastosowanym w artykule był przegląd literatury naukowej i informacji ze stron internetowych.

Krótką charakterystyka rozwoju polityki młodzieżowej Unii Europejskiej

Unia Europejska już od wielu lat prowadzi skoordynowane działania z myślą o młodzieży. Zaczęto używać terminu *polityka młodzieżowa* oraz w jej obrębie konkretyzować założenia i cele programowe transgranicznej edukacji młodych ludzi. Odbywało się to z udziałem ich przedstawicieli z krajów członkowskich. Odzwierciedlenie tych działań znajdziemy między innymi w kształtowaniu wspólnotowych programów edukacyjnych i ilości funduszy unijnych przeznaczonych na realizację przyjętych programów edukacyjnych. Wprowadzono zasadę, że bezpośrednia odpowiedzialność za realizację wspólnotowej polityki edukacyjnej spoczywa na państwach członkowskich. Jest to zapisane w Traktacie o Unii Europejskiej, gdzie w paragrafie pierwszym artykułu 149 stwierdza się: „Wspólnota przyczynia się do rozwoju jakości edukacji poprzez zachęcanie do współpracy pomiędzy państwami członkowskimi i jeżeli zajdzie taka konieczność, popiera i uzupełnia ich działanie przy pełnym poszanowaniu odrębności treści nauczania, organizacji systemu edukacji oraz kulturowej i językowej różnorodności” (Socrates.org.pl).

W listopadzie 2001 roku Komisja Europejska przyjęła *Białą księgą o młodzieży europejskiej* (COM/2001/684). Było to pierwsze kompleksowe opracowanie w tym zakresie. Księga powstała po wielomiesięcznych konsultacjach z młodymi ludźmi, naukowcami, pracownikami odpowiednich organów administracyjnych zajmujących się edukacją i zatrudnieniem młodzieży. Wprowadzono w niej priorytetowe zasady dotyczące młodzieży: ich uczestnictwa w życiu publicznym, kształcenia ustawicznego, zatrudnienia, integracji społecznej itp.

Natomiast w marcu 2005 roku Rada Europejska przyjęła Europejski Pakt na rzecz Młodzieży (7619/05). Jego celem jest wspólne wypracowanie mechanizmu, który miały zapewnić sprawną, efektywną koordynację i realizację przyjętych celów europejskiej polityki młodzieżowej (Grzybowski, 2007: 15 i nast.; *Polityka edukacyjna i programy edukacyjne Unii Europejskiej*, 2003: 4–16).

Po przystąpieniu Polski do UE w 2004 roku pojawiło się sporo analiz, badań i opinii na temat oceny polskiego szkolnictwa i kierunków jego dalszego rozwoju, w tym pozycji polskich uczelni w międzynarodowych rankingach. Podejmowano również kwestie rozwoju interakcji między uczelniami krajów Unii, ułatwienia w uznawaniu ważności kierunków studiów i dyplomów, co miało sprzyjać mobilności studentów i osiągnięciu przez nich porównywalnej jakości wiedzy.

Zasadnicze zmiany w regulacjach prawnych dotyczących funkcjonowania szkół wyższych zostały zapisane w Ustawie z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 2005, nr 164, poz. 1365 z późn. zm.) oraz w Ustawie z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011, nr 84, poz. 455).

Wdrożenie reformy edukacji wskazane w powyższych (i innych jeszcze) zapisach ustawowych zaplanowano na 7 lat. Obejmowały one zmiany strukturalne, organizacyjne i programowe, a także zmiany w zakresie oceniania i egzaminowania uczących się, systemu zarządzania i nadzoru pedagogicznego. Zwrócono uwagę na to, że przygotowanie młodzieży do zmieniających się potrzeb rynku pracy wymaga wprowadzenia innowacyjnych programów nauczania, jak również dobrego wyposażenia szkół w nowoczesne środki technodydaktyczne (zob. Chmielnicka, 2000: 20 i nast.; *Raport o szkolnictwie wyższym. Diagnoza stanu i strategia rozwoju*, 2003).

Program unijny „Uczenie się przez całe życie”

Wyjściowe założenie programu „Uczenie się przez całe życie” (ang. Lifelong Learning Program) jest takie, że współczesne kształcenie nie może ograniczać się do jego pierwszych etapów, tylko powinno trwać przez całe życie. Głównym celem tego programu jest rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy – zgodnie z celami strategii lizbońskiej UE. Celami szczegółowymi są między innymi: propagowanie najlepszych wyników w zdobywaniu wiedzy, rozwój, kreatywność, przygotowanie do podjęcia i prowadzenia własnego biznesu, wspieranie nauczania języków obcych. Beneficjentami programu są uczniowie, studenci, praktykanci, uczestnicy szkoleń i przedsiębiorcy.

Programem kieruje i zarządza dotacjami Komisja Europejska w porozumieniu z odpowiednimi organami państw członkowskich. Budżet na lata 2008–2012 wynosił 6,97 mld euro. Program jest podzielony na sześć programów szczegółowych, z których cztery są sektorowe – Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci, Grundtvig, oraz program międzysektorowy Jean Monnet (*Polityka edukacyjna i programy edukacyjne Unii Europejskiej*, 2003: 4–15).

Program Comenius – edukacja szkolna

Program Comenius dotyczy głównie rozwiązywania potrzeb dydaktycznych osób na poziomie podstawowym aż do ukończenia szkoły średniej, a także instytucji i organizacji zapewniających kształcenie na tych poziomach oraz kształcenia interdyscyplinarnego (zob. *Comenius*).

Program Erasmus – szkolnictwo wyższe

Erasmus powstał w 1987 roku. Jego główna idea i cel to rozwijanie międzynarodowej współpracy między uczelniami i wymiana studentów. Ponadto program wspiera utworzenie europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego oraz zwiększenie jego wkładu w realizację procesu innowacji w gospodarce (biznesie) i zarządzaniu relacjami handlowymi na jednolitym rynku europejskim. Założeniem jest więc podnoszenie jakości kształcenia poprzez współpracę i wymianę doświadczeń w tym zakresie oraz osiąganie przejrzystości i zgodności nabytych kwalifikacji przez absolwentów z konkretnymi potrzebami. Popierane są innowacyjne praktyki oraz związana z nimi mobilność studentów i wykładowców (zob. *Erasmus+*).

Warunki rekrutacji studentów ubiegających się o stypendium określają dziekani poszczególnych wydziałów uczelni, wyznaczając tak zwane semestry krytyczne. Uczelnie podpisują między sobą umowy bilateralne o wymianie studentów i wykładowców.

Wysokość kwoty stypendium z Erasmusu zależy od: wysokości środków przeznaczonych dla danej uczelni przez agencje krajowe, liczby ubiegających się i zakwalifikowanych studentów, rzeczywistego czasu studiów oraz grupy krajów, do których należy dana uczelnia. W Polsce minimalna wysokość stypendium wynosi 200 euro miesięcznie.

Studenci wyjeżdżający w ramach programu Erasmus mają takie same prawa jak studenci uczelni przyjmujących. Punkty uzyskane przez studentów liczą się odpowiednio w ich uczelniach macierzystych (Rabczuk, 2007: 85–95; Mirowska-Łoskot, 2014; 2015a).

W zmodyfikowanym programie nazwanym Erasmus+ stwierdzono, że student zainteresowany kształceniem w innym kraju Unii Europejskiej będzie mógł kilkakrotnie skorzystać z takiej możliwości.

Wprowadzono też nowe programy składowe: Młodzież w działaniu, Erasmus Mundus, Tempus i Alfa. Zapisy dotyczące tych programów zawiera Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej nr 1288/2013 z 11 grudnia 2013 r., które uchyla poprzednie decyzje 1719 z 2006 roku i 1298 z 2008 roku.

W programie Erasmus+ określono nowe reguły dotowania studentów za granicą, między innymi możliwość uzyskania stypendium na cały okres studiów. Wprowadzono też nowe inicjatywy kształcenia na odległość: e-learning i e-edukację, zwracając uwagę na odpowiednie wykorzystanie nowych technologii i dokonanie odpowiednich zmian ustawowych w tym zakresie. Przewiduje się, że to podejście stworzy szansę zrealizowania całych studiów magisterskich (drugi stopień) na zagranicznej uczelni.

Od 2009 roku prowadzony jest program Erasmus dla przedsiębiorców. Mogą w nim uczestniczyć młodzi przedsiębiorcy przez okres od 1 do 6 miesięcy. Uczestnictwo jest częściowo finansowane przez Unię Europejską. Dzięki udziałowi w programie przedsiębiorcy mają możliwość tworzenia sieci kontaktów w Europie, na-

wiązywania relacji handlowych i innych. Program skierowany jest do dwóch grup przedsiębiorców: początkujących i doświadczonych. W pierwszym przypadku chodzi o osoby, które poważnie myślą o założeniu własnej firmy, a także osoby prowadzące już działalność biznesową, ale nie dłużej niż 3 lata.

Uczestnicy Erasmusa dla przedsiębiorców ponoszą część kosztów studiów. Wysokość pomocy finansowej zależy od kraju, w którym beneficjenci zamierzają studiować. Na przykład w Danii i Norwegii wsparcie wynosi maksymalnie 1300 euro na miesiąc, w Albanii – 350 euro, a w Polsce – 610 euro.

Nabór do programu prowadzony jest w trybie ciągłym. Wymagane jest zarejestrowanie się na stronie www.erasmus-entrepreneurs.eu. Do końca 2020 roku złożono ponad 6,5 tys. wniosków, z czego 2445 stanowiły aplikacje młodych przedsiębiorców.

W latach 2012–2013 na studia i praktyki w ramach programu Erasmus wyjechało prawie 3 mln osób. Tak wynika z danych Komisji Europejskiej. Najwięcej studentów trafiło do: Hiszpanii – 40,2 tys., Francji – 29,2 tys., Niemiec – 30,3 tys., Włoch – 19,9 tys. Polska gościła 16,2 tys. uczestników Erasmusa. Ogółem w całej Unii studentów w ramach programu przyjęło ponad 4900 uczelni, w tym 331 w Polsce.

Z danych Komisji Europejskiej wynika też, że w przypadku absolwentów tych studiów o połowę zmalało ryzyko długotrwałego bezrobocia. Ponad 64% pracodawców pozytywnie oceniało zdobyte przez nich doświadczenia. Ponad 30% uczestników Erasmusa znalazło pracę w firmach zagranicznych, w których odbywali praktyki (Wittenberg, 2014; Osiecki, 2013).

Program Leonardo da Vinci – kształcenia i szkolenie zawodowe

Program Leonardo da Vinci skierowany jest głównie do instytucji zajmujących się rozwojem kształcenia zawodowego: szkół zawodowych, uczelni i przedsiębiorców. Jego priorytetem jest modernizacja kształcenia zawodowego tak, aby lepiej spełniało potrzeby i wymagania pracodawców. Wspiera więc on innowacje w edukacyjnym przygotowaniu zawodowym osób.

W jego ramach realizowane są następujące projekty pilotażowe:

- projekt do poprawy jakości kształcenia,
- wymiany i staże osób łączące teorie i praktyki z doskonaleniem znajomości języka obcego,
- badania i analizy dotyczące dofinansowania projektów badawczych (*Polityka edukacyjna i programy edukacyjne Unii Europejskiej*, 2003: 3–4; *European Education and Culture Executive Agency*).

Program Grundtvig – języki i technologie informacyjne i komunikacyjne w edukacji

Program Grundtvig ma na celu podnoszenie wiedzy, umiejętności i kompetencji. Obejmuje wszystkie poziomy i sektory edukacji oraz wszystkie formy kształcenia: formalne, pozaformalne i nieformalne.

W jego ramach tworzone są wielostronne projekty pozwalające łączyć wiedzę i doświadczenia na rzecz osiągania innowacyjnych rezultatów w pracy zawodowej (zob. *Program Grundtvig*, 2012).

Program Jean Monnet

Kwestiami związanymi z integracją europejską zajmuje się program Jean Monnet. Stymuluje on dążenia do doskonalenia metod i form w nauczaniu, badaniach i debatach w zakresie studiów nad integracją europejską w szkołach wyższych. Główne zadanie to poszerzenie wiedzy w tej dziedzinie (zob. *European Education and Culture Executive Agency*).

Reasumując, należy dodać, że w latach 2020–2021 na polskich uczelniach studiowało ponad 82 tys. cudzoziemców, głównie z Ukrainy i Białorusi. Niewielka część z nich w ramach wymienionych wyżej programów unijnych (zob. Wójcik, 2021). Wynika to z braku konkretnych porozumień władz państwowych i uczelnianych z instytucjami unijnymi i polskimi, a także ze stosunkowo niskiej znajomości języków obcych u kandydatów oraz względnie wysokim czesnym w porównaniu z zarobkami na Ukrainie i Białorusi.

Wprawdzie polskie uczelnie oferują cudzoziemcom studia w języku polskim, ale warunkiem jest spełnienie jednego z wymogów: ukończenie kursu przygotowawczego do podjęcia nauki w jednostkach wyznaczonych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego lub posiadanie certyfikatu znajomości języka polskiego wydanego przez komisję poświadczania znajomości języka polskiego jako obcego, a także uzyskanie potwierdzenia uczelni przyjmującej, że przygotowanie oraz stopień znajomości języka polskiego pozwala na podjęcie studiów po polsku. Roczny kurs przygotowawczy zalicza się do kształcenia na kierunku, na jaki został przyjęty cudzoziemiec. W okresie tym przysługują mu uprawnienia osoby odbywającej studia wyższe.

Z kolei zainteresowani nauką w Polsce w języku obcym muszą legitymować się dokumentem potwierdzającym jego znajomość. Są to na przykład świadectwa lub dyplomy potwierdzające ukończenie za granicą szkoły ponadpodstawowej, w której zajęcia były prowadzone w tym samym języku, w jakim cudzoziemiec będzie odbywał studia w Polsce (Mirowska-Łoskot, 2015b). Wymóg ten nie zawsze jest przestrzegany na uczelniach niepublicznych.

Istotne problemy wynikają także z wysokości opłat czesnego dla cudzoziemców. Kwotę tę ustalają rektorzy uczelni. Ogólnie nie może być ona niższa niż planowane

koszty kształcenia. A więc skrótowo rzecz ujmując, jej wielkość zależy od woli i kalkulacji kosztów poszczególnych placówek edukacyjnych.

Zagraniczni studenci, którzy mają trudności z opłatą czesnego, mogą jednak liczyć na pewną pomoc. Mogą wnioskować o obniżenie opłat albo zwolnienie z nich w całości. Decyzja zależy od rektora uczelni. Jeśli studenci są stypendystami danej uczelni, przysługuje im zwolnienie z opłat za studia. Mogą ponadto otrzymywać pewne świadczenia dodatkowe, jednak nie dłużej niż przez 10 miesięcy w ciągu roku akademickiego (zob. Mirowska-Łoskot, 2015a; 2015b).

Podsumowanie

Współpraca krajów członkowskich UE w przygotowywaniu i realizacji programów edukacyjnych prowadzi do wyrównywania różnic w poziomie kształcenia i podwyższania kwalifikacji zawodowych młodzieży. Wspólnie też opracowuje się mechanizmy i narzędzia, które mają zapewnić sprawną i efektywną koordynację działań instytucji unijnych i państw członkowskich w tym zakresie. Ma to sprzyjać rozwojowi społeczeństwa opartego na wiedzy i wzrostowi innowacji w gospodarce. W osiągnięciu tych celów pomaga coraz bliższa współpraca uczelni wyższych i biznesu.

Bibliografia

- Chmielnicka E. (2000), *Korzyści i koszty związane z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w sferze szkolnictwa wyższego*, CASE, Warszawa.
- Grzybowski P. (2007), *Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- Mirowska-Łoskot U. (2014), *Jak uczyć się za granicą dzięki programowi „Erasmus+”*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 21.01.
- Mirowska-Łoskot U. (2015a), *Jak wziąć udział w programie „Erasmus+”*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 29.10.
- Mirowska-Łoskot U. (2015b), *Na jakich zasadach cudzoziemiec podejmie naukę na polskiej uczelni*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 15.09.
- Osiecki A. (2013), *Bruksela dołoży do nauki biznesu za granicą*, „Rzeczpospolita”, 6.05.
- Polityka edukacyjna i programy edukacyjne Unii Europejskiej* (2003), Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa.
- Rabczuk W. (2007), *Europejskie spektrum edukacji – program Erasmus*, [w:] S. Szczurowska, M. Łopociński (red.), *Europejski wymiar edukacji w świetle projektu OBSER – Erasmus*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Warszawa.

- Raport o szkolnictwie wyższym. Diagnoza stanu i strategia rozwoju* (2003), Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu, Warszawa.
- Wittenberg A. (2014), *Badanie efektów programu „Erasmus”*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 25.09.
- Wójcik K. (2021), *Cudzoziemcy chętnie studiują w Polsce*, „Rzeczpospolita”, 15.09.

Źródła internetowe

- Comenius*, <http://comeniusdwojka.tbg.net.pl/comenius.php> [dostęp: 10.03.2023].
- Erasmus+*, www.erasmus.org.pl [dostęp: 22.12.2022].
- European Education and Culture Executive Agency*, https://www.eacea.ec.europa.eu/index_pl [dostęp: 20.11.2022].
- Program Grundtvig* (2012), <https://zielonalinia.gov.pl/-/program-grundtvig-43076> [dostęp: 10.03.2023].
- Socrates.org.pl, www.socrates.org.pl [dostęp: 6.10.2018].

Summary

EU educational programs available to Polish students

The European Union, recognizing the sovereignty of Member States in the field of school education systems, has developed a number of joint programs aimed at the systematic improvement of people's knowledge and qualifications. These programs include the leading program called "Lifelong learning" and its manifestation in the form of the Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci and Grundtvig schemes. The aim of this article is to outline youth policy in the EU and to discuss selected educational programs available to Polish students. The summary indicates the need and usefulness of systematizing and gathering knowledge about educational programs. This article reviews relevant scholarly literature and information from websites.

Keywords: EU educational programmes, differences in the level of education, improving students' professional qualification